

ИМОМ АЛ-БУХОРИЙ ХААҚАРО ЖАМҒАРМАСИ

ШУҲРАТ СИРОЖИДДИНОВ

СУҒИ ОЛЛОЁР ИЛОҲИЁТИ

I ҚИСМ

ЖАМИЯТ ВА БУРЧ

Тошкент-2001

ШУҲРАТ СИРОЖИДДИНОВ. Сўфи Оллоёр илоҳиёти. I қисм
Имом ал-Бухорий халқаро жамғармаси нашриёти, Тошкент, 2001,
80 бет.

Масъул муҳаррир:

Зоҳидулло Мунавваров,
сиёсий фанлар доктори, профессор

Тақризчилар:

Абдулазиз Мансур, Тошкент Ислом университети проректори
Ботирхон Валихўжаев, Ўз ФА академиги, профессор
Нажмиддин Комилов, филология фанлари доктори, профессор
Наим Норқулов, тарих фанлари номзоди, доцент

XVII-XVIII асрларда яшаб ўтган улуғ мутафаккир, илоҳиётчи олим ва шоир Сўфи Оллоёрнинг "Маслаҳ ул-муттаҳин", "Сабот ул-ожизин" "Мурод ул-орифин" ва "Махзан ул-мутеъин" китоблари азалдан халқ ичида жуда машҳур. Мустақиллик шарофати билан алломанинг номи, қадри тикланди. Шу давргача унинг ижоди ҳақида баъзи мақолалар эълон қилинган бўлса-да, аммо мутафаккир даҳоси, унинг Ўрта Осиё, жумладан, Ўзбекистон ижтимоий-сиёсий ҳаётидаги ўрни хануз мукамал ёритилмаган. Эътиборингизга ҳавола этилаётган рисола "Сўфи Оллоёр илоҳиёти" номи икки қисмдан иборат монографик тадқиқотнинг биринчи қисми бўлиб, унда айнан XVII асрнинг иккинчи ярми - XVIII асрда ҳукм сурган маънавий муҳит ва улуғ бобокалонимизнинг маънавиятимиз юксалишига қўшган салмоқли ҳиссаси ҳақида сўз юритилади.

©Имом ал-Бухорий халқаро жамғармаси, 2001

КИРИШ

Мустақиллик йилларида миллий қадриятларимизни тиклашга бўлган узлуксиз эътибор мустабид шўро тузуми томонидан атай ажратиб ташланган ўтмиш маънавияти қирғоқларига кўприк қўймоқда. Айниқса, дин равнақиға ҳисса қўшган юртдошларимиз ҳаёти ва илмий меросининг кенг тадқиқ этилаётгани, хорижда ислом дунёсининг буюк даҳолари қаторида эъзозлаб келинган аждодларимизга ворислик шаъни калқ маънавиятида чексиз фахр-ғурур туйғуларини ўстирди. Йилдан – йилга сони тобора ортиб бораётган алломаларнинг юбилейлари ўзбек халқи маънавий салоҳиятининг нақадар буюк эканлигидан далолат беради. Аҳамияти томони шундаки, буюк аждодларимизнинг шахсини ўрганиш жараёнида ўз-ўзидан улар яшаган давр тарихи ва маънавиятининг, ҳудудий илм-фан тараққиётининг ўзига хос жиҳатлари ҳам ойдинлашиб бормоқда. Дарҳақиқат, Юртбошимиз таъкидлаганларидек, "Тарих хотираси, халқнинг, жонажон ўлканинг, давлатимиз ҳудудининг холис ва ҳаққоний тарихини тиклаш миллий ўзлиқни англашни, таъбир жоиз бўлса, миллий ифтихорни тиклаш ва ўстириш жараёнида гоят муҳим ўрин тутади"¹. Яқин-яқинларгача даҳрий тузумнинг манфаатларига мос қолипларда шаклланган ислом тарихи, ислом мафкураси, Шарқ фалсафаси, калом, назар, тасаввуф илмлари билан боғлиқ тасаввурлар чок-чокидан сўкилиб кетди. Кейинги йилларда номлари тикланган Аҳмад Яссавий, Баҳоуддин Нақшбанд, Имом Бухорий, Бурҳониддин Марғиноний, Абу Мансур Мотуридий каби алломаларимизнинг илмий меросини ўрганиш баробарида яна юзлаб буюк даҳоларимизни кашф этдик. Ҳар бир алломанинг қадрсизланган номи, унинг жаҳон тамаддуни ёинки ислом илм-фани ривожига қўшган ҳиссаси аниқланган сари, халқимизнинг буюк тарихи сайқалланиб, тарих босқичларида рўпара келган турли ёт мафкуралар, назариялар, фалсафий оқимлар шиддатига кўрагини қалқон қилган мард ўғлонлари беҳисоб эканлиги ўзини янада равшанроқ намоён этмоқда.

Шундай инсонлардан бири XVII асрнинг иккинчи ярми - XVIII асрнинг биринчи ярмида яшаб ўтган юртдошимиз, илоҳиёт олими,

---

¹И.Каримов. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари, Тошкент, Ўзбекистон, 1997, 140-б.

мутафаккир ва шоир Сўфи Оллоёрдир. Мустабид шўро тузумининг даҳриёна сиёсати туфайли у мутаассиб диний-мистик шоир сифатида қораланиб, ижодига холис муносабатда бўлишга йўл қўйилмади. Номини кейинги авлодларнинг хотирасидан буткул ўчириб кетиши учун ҳеч нарса аялмади.

Охирги даврларда Сўфи Оллоёр ҳақида ёзилган тадқиқотларда у суфий шоир, баъзиларида ҳатто мутасаввиф шоир деб ҳам аталмоқда. Бунга унинг «Сабот ул-ожизин» асарида илоҳиёт масалаларини суфийларга тушунтириб бергани ва суфийлик моҳияти ҳақида «Мурод ул-орифин» номли ўта илмий китоб ҳам ёзганлиги сабаб бўлган дейиш мумкин. Гарчи у тариқат пирлари қўлида тарбия кўрган ва камолот даражасига етган бўлса-да, аммо ўзини суфий деб атамаган, пирлик даъвосини қилмаган, муридлар тўпламаган ва ҳеч кимга иршод бермаган. Ул зот ҳақида бирорта ҳам маноқиб ёзилмаган. Тазкираларда унинг ҳаёти ва асарлари ҳақида қисқа маълумотлар бериш асносида номи ниҳоятда улуғланса-да, силсилавий боғланиши ҳақида ҳеч нарса дейилмайди. Аммо XVI асрнинг машҳур суфийси, тариқат пири Маҳдуми Аъзамдан кейин унганча ўтган неча машҳур пир-муршидларнинг (Маҳдуми Аъзамнинг ўзи олтмиш пир тарбиялаб чиқарган!), жумладан, Мавлоно Лутфуллоҳ Чустий, Ҳидоятulloҳ Офокхўжа, Мусоҳон Даҳбедий, Шайх Ҳабибуллоҳ ва Гулом Али Шоҳ Мужаддийларнинг тариқатдаги хизматлари беқиёс эса-да, номлари Сўфи Оллоёр даражасида машҳур эмас. Унинг номи халқаро миқёсда эътироф ва эҳтиромга сазовор бўлгандир. Бобораҳим Машраб у билан суҳбат куриш истагида уч марта излаб борганлиги маълум. Икки юз йил давомида китоблари мадраса ва тарбия ўчоқларида асосий қўланма ва дарслик сифатида ўқитиб келинган.

Бу тафсилотлар Сўфи Оллоёрнинг Мовароуннаҳр ижтимоий-маънавий ҳаётида ўзига хос ўрни борлигини, унинг шахсияти, маслаги ва дунёқараши масалалари чуқур ўрганилиши лозимлигини кўрсатади.

Мустақиллик шарофати ўлароқ, халқнинг буюк фарзандлари қаторида Сўфи Оллоёр қадрли ҳам тикланди. У иқтидорли шоир сифатида адабиёт дарсликларидан муносиб ўрин олди. «Сабот ул-ожизин» асари бир неча марта нашр этилди². Бир қанча катта-кичик

---

² Сабот ул-ожизин. Нашрга тайёрловчи М.Ҳасаний. Тошкент, Меҳнат, 1991; Ўша асар. Нашрга тайёрловчи Р.Зоҳид. Тошкент, Чўлпон, 1993.

· МУНДАРИЖА

Кириш	3
I боб. Сўфи Оллоёр ҳаёти ва илмий-адабий мероси.	6
II боб. Сўфи Оллоёр ва давр	17
Маънавий муҳит инқирози	17
III боб. Сўфи Оллоёр буюклигининг сири	30
Буюк даъват	30
Ахлоқ ва нафс тарбияси	39
Хулоса	74

Техн. муҳаррир   С. Смирнов

Босишта 2001 йил 25 октябрда рухсат этилди.
Қоғоз бичими 60x84 1/16. Шартли босма табоғи 5,5
Нашриёт ҳисоб табоғи 4,7. Адади 500 нусха. Буюртма
Нархи шартнома асосида.

Имом ал-Бухорий халқаро жамғармаси нашриёти, 700000,
Туроб Тўла кўчаси, 1.

Оригинал макет Имом ал-Бухорий халқаро жамғармасининг
компютер марказида тайёрланди.

"Patent-Press" шўъба корхонасининг босмахонаси, 700047,
Тошкент шаҳри, "Тўйтепа" кўчаси, 2а